

ዳኞች፡- ዓብዱልቃድር መሐመድ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አዳነ ንጉሴ

- አመልካች ፡-**
- 1. ሴንትራል ቪኑ ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማህበር
  - 2. ወ/ሮ ሸዋወንድም ተስፋዬ
  - 3. አቶ ዳዊት ከበደ
  - 4. የወ/ሪት ነጠረች ከበደ ወራሽ ወ/ሮ አስገደች አበበ ጠበቃ ቸርነት ወርዶፋ ቀረቡ
- ከተራ ቁጥር 1 እስከ 3 ላሉት አመልካቾች ጠበቃ አቶ ዘላለም ክፍሌ ቀረቡ

- ተጠሪዎች ፡-**
- 1. አቶ ሰለሞን ከተማ
  - 2. አል-ሳልቫቶር ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማህበር
- ጠበቃ አቶ ጥላሁን ደስታ ቀረቡ

ግራ ቀኙ ያቀረቡትን ክርክርና የአራተኛ አመልካች ወራሽ ወ/ሮ አስገደች አበበ ከተጠሪዎች ጋር ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም ያደረጉትን የዕርቅ ስምምነትና በዕርቅ ስምምነቱ ላይ የተሰጡ አስተያየቶችን በመመርመር የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካቾች የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዘገብ ቁጥር 27497 መጋቢት 12 ቀን 2002 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ ይታረምልን በማለት አመልካቾች በጋራ ያቀረቡትን የሰበር አቤቱታ አጣርቶ ለመወሰን ነው፡፡ ጉዳዩ የሆቴል ንግድ ድርጅትና የሕንፃ ሽያጭ ውልን የሚመለከት ነው፡፡

የክርክሩ መነሻ አንደኛ፣ ሁለተኛና ሦስተኛ አመልካቾች ከአንደኛ ተጠሪ ጋር ግንቦት 7 ቀን 1997 ዓ.ም. የሴንትራል ቪኔዩ ሆቴልን ከነመገልገያ ዕቃዎቹና ህንፃው ልንሸጥላቸው በዕሉፍ ውል ተዋወለናል፡፡ አንደኛ ተጠሪ ብር 200,000 /ሁለት መቶ ሺህ ብር/ ቀብድ ከከፈለ በኋላ ቀሪውን ግዴታውን እንዲወጣ በሰጠው ማስጠንቀቂያ መሠረት ግዴታውን ባለመወጣቱ ውሉን ሰርዘነዋል፡፡ ስለዚህ ሆቴሉን ከነመገልገያ ዕቃዎቹ እንዲያስረክበን፣ በውሉ መሠረት ብር 100,000 /መቶ ሺህ ብር/ መቀጫ እንዲከፍለን፣ የሆቴሉን ስም በመቀየር ላደረሰው ጉዳት ክስ የማቅረብ መብታችን እንዲጠበቅልን በማለት ለፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ ነው፡፡ በክርክሩ አራተኛ አመልካችና ሁለተኛ ተጠሪ ጣልቃ ገብ ተከራካሪዎች ሆነው ገብተዋል፡፡ ተከላሽ /አንደኛ ተጠሪ/ እና ሁለተኛ ተጠሪ የሽያጭ ውሉ አለመፈፀም በኃላፊነት የሚጠየቁት ከሳሾች ናቸው፡፡ እኛ በውሉ በገባነው ግዴታ መሠረት ብር 6,450,000 /ስድስት ሚሊዮን አራት መቶ

ሆምሃ ሺህ ብር/ ዕዳ ክፍለናል። የሥር ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ውሉ ፈራሽ ነው በማለት ወስኖ ተጠሪዎች ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርበዋል። ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሥር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውህኔ አፅንቶቷል። ተጠሪዎች በዚህ ውህኔ ቅር በመሰኘት የሰበር አቤቱታ አቅርበዋል። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰበር ችሎት የተጠሪዎችና የአመልካቾችን ክርክር በሰበር መዝገብ ቁጥር 32299 ከሰማ በኋላ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 27497 ሐምሌ 26 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠውን ውህኔ በመሻር ይግባኝ ሰሚው ችሎት፤

1. የሥር ከላሽ የነበሩት ወ/ሮ ሸዋወንድም ተስፋዬ /ሁለተኛ አመልካች/ እና አቶ ዳዊት ከበደ /ሶስተኛው አመልካች/ ውሉን በተናጠል ሰርዘነዋል በማለት ያቀረቡት ክርክር ተቀባይነት አለው ወይስ የለውም?

2. የውሉ መሠረዝ በፍርድ ቤት ሊወሰን የሚችልበት ሕጋዊ ምክንያት አለ ወይስ የለም?

3. የሥር ጣልቃ ገብ የነበረችው ወ/ሮ ነጠረች ከበደ /አራተኛ አመልካች/ ውሉ እንዲፈረስ ለመጠየቅ ይችላሉ ወይስ አይችሉም? ለክርክሩ ምክንያት በሆነው ንብረት ላይ መብት አላቸው ወይስ የላቸውም? መብት አላቸው ከተባሉ መብታቸው በምን ሁኔታ መከበር አለበት የሚሉትንና ሌሎች ከውል መሠረዝ ጥያቄ ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ተጨማሪ ነጥቦች በመመልከት ውህኔ ይሰጥበት በማለት ጉዳዩን በፍታብሔር ሥነሥርዓት ሕግ ቁጥር 343 ንዑስ አንቀፅ 1 መሠረት መልሶታል።

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰበር ችሎቱ በሰበር መዝገብ ቁጥር 32299 ጥር 7 ቀን 2001 ዓ.ም. በሰጠው ውህኔ በመሠረታቸው ጭብጦችና ሌሎች ተያያዥነት ባላቸው ነጥቦች ላይ ግራ ቀኙ ክርክራቸውን እንዲያቀርቡ ካደረገ በኋላ የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ አመልካቾች ውሉን በተናጠል ለመሰረዝ የሚችሉበት ሁኔታ የለም በማለት ወስኗል። በሁለተኛው ጭብጥ አመልካቾች ውሉን በፍርድ ቤት ውህኔ ለማሰረዝ የሚያስችል ምክንያት ያለ ስለመሆኑ በፍሬ ጉዳዩ ደረጃ አላስረዱም ውሉ ያልተፈፀመው በአመልካቾች ቀሪ ግዴታቸውን ባለመወጣታቸው ባለመሆኑ ሻጮች /አመልካቾች/ ውሉን በፍርድ ለማስረከብ የሚያስችል የሕግም ሆነ የፍሬ ጉዳይ መሠረት የላቸውም የሚል መደምደሚያ ላይ ደርሷል። ሶስተኛውን ጭብጥ በተመለከተ አራተኛ አመልካች የሚች ወራሽ መሆናቸው የተረጋገጠው ንብረቱ በውል ከተላለፈ በኋላ በመሆኑ ድርሻዋን ከሻጮች ከምትጠይቅ በቀር ውሉ እንዲፈረስ ለመጠየቅ አትችልም ውሉ እንዲፈረስ የመጠየቅ መብት አላት ቢባል እንኳን ተዋዋዮቹን ወደ ነበሩበት መመለስ አይቻልም በማለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 43165 ሐምሌ 26 ቀን 1999 ዓ.ም የሰጠውን ውህኔ ሙሉ በሙሉ ሽርታል።

አመልካቾች በዚህ መዝገብ የሰበር አቤቱታ የቀረበው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት መጋቢት 17 ቀን 2002 ዓ.ም የሰጠው ውህኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት በማለት ነው። አመልካቾች ሰኔ 15 ቀን 2002 ዓ.ም. በተፃፈ የሰበር አቤቱታ አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች አንደኛው ተጠሪ በውሉ መሠረት ግዴታውን እንዲወጣና ቀሪውን ክፍያ እንዲከፍሉ መስከረም 27 ቀን 1998 ማስጠንቀቂያ የሰጡት ቢሆንም ተጠሪ ግዴታውን ለመወጣት ፈቃደኛ ባለመሆኑ ውሉን በተናጠል ሰርዘውታል። ስለሆነም ይግባኝ ሰሚው ችሎት አመልካቾች ውሉን በተናጠል ለመሰረዝ የሚያስችላቸው ሁኔታ የለም በማለት የሰጠው ውህኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው። አንደኛ ተጠሪ የሆኑት ድርጅቱን ህንፃውን በሆቴሉ ላይ ካለው ዕዳና

የሠራተኛ ዕዳ ጭምር ገዝቷል። ገዥ ለሻጮች ብር 1,000,000 /አንድ ሚሊዮን ብር/ ለመክፈል ከተስማማ በኋላ ብር 200,000 /ሁለት መቶ ሺህ ብር/ ቀብድ ከፍሎ ቀሪውን ሰማኒያ ፐርሰንት ክፍያ ያልፈፀመና ግዴታውን ያልተወጣ በመሆኑና በእኛ በኩል ይግባኝ ሰሚው ችሎት ውሉን በፍርድ ቤት ውሳኔ ለመሰረዝ የሚያበቃ ሁኔታ የለም በማለት የሰጠው ውሳኔ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1983/1/ ድንጋጌዎችን ያላገናዘበና በሰበር ሊታረም የሚገባው ነው።

አራተኛ አመልካችን በተመለከተ አከራካሪው ንብረት ያልተከፋፈለ የውርስ ንብረት ባለበት ሁኔታ ያለ አራተኛ አመልካች ፈቃድና ስምምነት ንብረቱን ለሌላ ሰው ለማስተላለፍ እንደማይችል በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1060 እና በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1266 ተደንግጎ እያለና፤ አራተኛ አመልካች የሚች ወራሽ ናቸው ተብለው የሚያዙት ሚች ህይወት ካለፈበት ቀን ጀምሮ መሆን ሲገባው የሽያጭ ውሉ እንዲፈርስ መጠየቅ አትችልም ተብሎ መወሰኑ የሕግ ስህተት አለበት። ከዚህ በተጨማሪ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ውሉን አፍርሶ ተዋዋዮቹን ወደ ነገሩበት ለመመለስ አይቻልም በማለት የሰጠው የሕግ ትርጉምና ምክንያት ስህተት ያለበት ነው። በአጠቃላይ ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ስለሆነ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት አመልክተዋል።

ተጠሪዎች በበኩላቸው ኅዳር 30 ቀን 2003 ዓ.ም. የተፃፈ መልስ አቅርበዋል። አመልካቾች ውሉን በተናጠል ለመሰረዝ የሚችሉ ስለመሆኑ በሽያጭ ውሉ በግልፅ አልተመለከተም። ገዥ ቀሪውን ብር 800,000 /ስምንት መቶ ሺህ ብር/ ለመክፈል የውል ግዴታ የገባው የንብረቱ ስሙ ሀብት ወደ ገዥ ሲዛወር መሆኑ በውሉ ተመልክቷል። ስለሆነም አመልካቾች በጠየቅነው ጊዜ ቀሪውን ዋጋ ስላልከፈለን ውሉን ሰርዘናል በማለት ያቀረቡት ክርክር የሕግ መሠረት የለውም። አመልካቾች ኅዳር 23 ቀን 1998 ዓ.ም ለሰጡት ማስጠንቀቂያ ተጠሪዎች ኅዳር 26 ቀን 1998 ዓ.ም በዕሉፍ መልስ ሰጥተዋል። ስለዚህ አመልካቾች ያቀረቡት የሰበር አቤቱታ የሕግ መሠረት የለውም ይባላል። የሆቴል ድርጅቱ ሽያጭ ውል በፍርድ ቤት ውሳኔ ሊሰረዝ ይገባል በማለት አመልካቾች የሚከራከሩት ተጠሪዎች መሠረታዊ የሆነ የውል መጣስ ተግባር ፈፅመዋል በማለት ነው። አመልካቾች ገዥ የሽያጭን ሰማኒያ ፐርሰንት ዋጋ አልከፈለም በማለት የሚከራከሩት ገዥ በሁለት ባንኮች ይፈለግ የነበረውን ስምንት ሚሊዮን ብር /ብር 8,000,000/ ዕዳ የከፈለ መሆኑንና ሌሎች የውሀ፣ የመብራት፣ የስልክና የመሳሰሉት ውዝፍ ዕዳዎች በመክፈል በውሉ የገባውን ኃላፊነት የተወጣ መሆኑን ወደ ጎን በመተው ነው። ተጠሪዎች የውል ግዴታቸውን ከዘጠና ፐርሰንት በላይ የተወጡ ሲሆን አመልካቾች የሰጡትን ውክልና በመሻር የንብረቱ ስሙ-ሀብት ወደ ገዥ እንዳይዘወር እንቅፋት በመፍጠር ኃላፊዎች ናቸው።

ሚች አቶ ከበደ ጠቅላላ ንብረታቸውን ለሁለተኛ አመልካችና ለሶስተኛ አመልካች በነብሌ ሰጥተው የሁለተኛ አመልካችና ሶስተኛው አመልካች የሚች የነብሌ ወራሾች መሆናቸው በመዝገብ ቁጥር 1262/90 ኅዳር 2 ቀን 1999 ዓ.ም በፍርድ ቤት ተወስኗል። አራተኛ አመልካች የፍርድ መቃወሚያ በማቅረብ የሁለተኛና የሶስተኛ አመልካቾች የነብሌ ወራሽነት አላሰረዙም። ተጠሪዎች የግዥ ውል የፈፀሙት ሁለተኛ አመልካችና ሶስተኛ አመልካች የሚች ወራሽ መሆናቸውን በማረጋገጥ በፍርድ ቤት የተሰጠውን ማስረጃ መሠረት በማድረግ ነው። አራተኛ አመልካች የሚች ወራሽ መሆናቸውን አረጋግጠው ያቀረቡት ሚች ከዚህ ዓለም በሞት ከተለዩ ከስምንት ዓመት በኋላ ሲሆን በክርክሩ ሂደት ንብረቱ ላይ የሰጡት የእግድ ትእዛዝ የለም። ስለዚህ አራተኛ አመልካች ቀደም ብሎ በፍርድ ቤት በተሰጣቸው ማስረጃ መሠረት ሁለተኛ አመልካችና ሶስተኛ አመልካች የፈፀሙትን የሽያጭ ውል እንዲሰረዝ ለመጠየቅ የሚችሉበት የሕግ መሠረት የለም። ስለሆነም ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ የሕግ ስህተት የሌለበት በመሆኑ የሥር

ፍርድ ቤትን ውሳኔ በማፅናት እንዲያሰናብተን በማለት ተከራክረዋል። አመልካቾች ታህሳስ 26 ቀን 2003 ዓ.ም የተባረረ የመልስ መልስ አቅርበዋል። የክርክር አመጣጥና በሰበር ግራ ቀኝ ያቀረቡት የፅሁፍ ክርክር ከላይ የተገለፀው ሲሆን እኛም ጉዳዩን መርምረናል። ጉዳዩን እንደመረመርነው፡-

1. ተጠሪዎች ግንቦት 7 ቀን 1997 ዓ.ም በተደረገው ውል መሠረት ግዴታቸውን እንዲፈፁ ማስጠንቀቂያ ሰጥተናቸው ግዴታቸውን ያልፈፁም በመሆኑ ውሉን በተናጠል ሰርዘነዋል በማለት አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ያቀረቡትን ክርክር ይግባኝ ሰሚው ችሎት ውድቅ ያደረገው በአግባቡ ነው ወይስ አይደለም? የመጀመሪያው ጭብጥ የሚታላለፍ ቢሆን፤

2. ተጠሪዎች መሠረታዊ የውል መጣስ ተግባር የፈፀሙ በመሆኑ ውሉ በፍርድ ቤት ውሳኔ ሊሰረዝ ይገባል በማለት አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ያቀረቡትን ክርክር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የሕግ ድጋፍ የለውም በማለት ውድቅ ማድረግ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም?

3. አራተኛ አመልካች ሟች ወ/ሪት ነጠረች ከበደን በመተካት በሰበር ተከራካሪ የሆኑት ወ/ሮ አሰገደች አበበ ከተጠሪዎች ጋር ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም ያደረጉት የዕርቅ ስምምነት ተመዝግቦ ሕጋዊ ውጤት ሊሰጠው ይገባል ወይስ አይገባም?

4. አራተኛ አመልካች የነበሩት ወ/ሪት አበራች ከበደ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የእኔ የጋራ ሀብት የሆነውን የንግድ ድርጅትና ህንፃውን ለአንደኛ ተጠሪ ለመሸጥ የተዋዋሉት ውል እኔ ያልተስማማሁበት በመሆኑ ሊፈርስ ይገባል በማለት ያቀረቡቸውን ክርክር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ሳይቀበለው መቅረቱ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም የሚሉትን ጭብጦች ይግባኝ ሰሚው ችሎት ተገቢውን ማጣራት አድርጎ ካረጋገጣቸው ፍሬ ጉዳዮችና አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በመመርመር ውሳኔ መስጠት አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል።

1. የመጀመሪያው ጭብጥ ይህ የሰበር ችሎት ጉዳዩን ለይግባኝ ሰሚው ችሎት በሰበር መዝገብ ቁጥር 32299 ሲመልስ ይግባኝ ሰሚው ችሎት አጣርቶ ውሳኔ እንዲሰጥባቸው ከመሠረታቸው ጭብጦች አንደኛውና የመጀመሪያው ነው። ይግባኝ ሰሚው ችሎት ይህንን ጭብጥ በመያዝ የግራ ቀኝን ክርክርና ማስረጃ በመመርመር ውሳኔ ሰጥቶበታል። አንደኛ፣ ሁለተኛና ሦስተኛ አመልካቾች ተጠሪዎች ግንቦት 7 ቀን 1997 ዓ.ም በተደረገው የንግድ ድርጅትና የሕንፃ ሽያጭ ውል በገቡት ግዴታ መሠረት ቀሪውን ክፍያ ብር 800,000 /ስምንት መቶ ሺህ ብር/ በአእምሮ ግምት በቂ ነው ባልነው በአስር ቀን ውስጥ እንዲፈፁ መስከረም 27 ቀን 1998 ዓ.ም ማስጠንቀቂያ ሰጥተናቸዋል። ተጠሪዎች በውሉ መሠረት ክፍያ ያልፈፁም በመሆኑ አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ውሉን በተናጠል የሰረዘነው መሆኑንና ይህንም በፍታብሔር ህግ የተደነገገ መሆኑን በማንግሳት ያቀረበውን ክርክር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ውድቅ ያደረገው አላግባብ ነው የሚል ክርክር አቅርበዋል። ተጠሪዎች በበኩላቸው አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች በውል በገቡት ግዴታ መሠረት የሸጡትን የንግድ ድርጅትና ህንፃ ስመ ሃብት ወደ ገዥዎች እንዲዛወር ተገቢውን ተግባር አልፈፁም። ለውሉ አለመፈፀም በኃላፊነት የሚጠየቁት አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች በመሆናቸው ውሉን በተናጠል የመሠረዘ መብት የላቸውም በማለት ተከራክረዋል።

በመርህ ደረጃ በሕግ አግባብ የተቋቋሙ ውሎች ባቋቋሟቸው ሰዎች ላይ ሕግ በመሆናቸው ተዋዋይ ወገኖች በውል የገቡትን ግዴታ የመፈፀም ግዴታ አለባቸው። ተዋዋይ ወገኖች በሕግ አግባብ ያቋቋሟቸው ውሎች ተገዥ የመሆንና ግዴታቸውን በታማኝነት የመፈፀም ኃላፊነት

ያለባቸው በመሆኑ ህጉ ተዋዋይ ወገኖች በህግ መሠረት ያደረጉትን ውል አንደኛው ወገን በፈለገው ጊዜ የፈለገውን ምክንያት እየሰጠ ውለታውን እንዲሰረዝ የሚፈቅድ አይደለም። ይህም በመሆኑ በህግ አግባብነት የተቋቋመን ውል አንደኛው ተዋዋይ ወገን በተናጠል ለመሰረዝ የሚችለው በሕግ በግልፅ ከተመለከቱ ልዩ ሁኔታዎች ውስጥ አንድ ውልን ለመሰረዝ የሚያስችል ልዩ ሁኔታ መሟላቱን በማረጋገጥ ነው። ከዚህ በተጨማሪ በህግ የተደነገገው ውልን ለመሰረዝ የሚያስችል ልዩ ምክንያት ውሉን የሰረዘ መሆኑን የማስረዳት ግዴታ ያለበት ውሉን በተናጠል ስርዥቀለሁ የሚለው ተዋዋይ ወገን ነው።

በአገራችን አንደኛው ተዋዋይ ወገን ውሉን በተናጠል ሊሰርዝ የሚችልባቸው ሁኔታዎች በፍታብሔር ሕግ ውልን ስላለመፈፀም በሚደነገገው ክፍል ተዘርዝረዋል። ስለሆነም በአገራችን አንደኛው ተዋዋይ ወገን በተናጠል ውል ሊሰርዝ የሚችለው ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1786 እስከ ፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1789 ከተዘረዘሩት ምክንያቶች አንደኛው ተሟልቶ ሲገኝ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1786 እስከ ፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1789 የተደነገጉት ድንጋጌዎች ተከታታይነትና ተያያዥነት ያላቸውና አንደኛው ተዋዋይ በተናጠል ውልን ሊሰርዝ ስለሚችልባቸው ሁኔታዎች የሚደነገጉ መሆኑን የድንጋጌዎቹን አቀራረብና ህግ አውጭው ለድንጋጌዎቹ የሰጠውን ተከታታይነት ያላቸው ተራ ቁጥሮች በማየት ለመገንዘብ ይቻላል። በመጀመሪያ “በአንድ ወገን ብቻ የሚደረግ የውል ማፍረስ” የሚል ጠቅላላ ርዕስ የተሰጠው

- የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1786 ተራ ቁጥር 1 “የውል ማፍረሻ የሆኑ ቃላቶች” በሚል

ርእስ ሥር አንደኛውን የውል ማፍረሻ (መሠረዥያ) ምክንያትን የሚደነገግ ሲሆን

- የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 በተራ ቁጥር 2 “ቁርጠኛ የሆነ የውል መፈፀሚያ”

- የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1788 በተራ ቁጥር 3 “መፈፀም አለመቻል”

- የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1789 በተራ ቁጥር 4 “መፈፀምን እንቢ ስለማለት”

በሚል ርዕስ አንደኛው ተዋዋይ ወገን በተናጠል ውል ሊሰርዝ የሚችልባቸውን ልዩ ሁኔታዎች ደንግግዋል። አመልካቾች ውሉን በተናጠል ሠርዘነዋል ብለው የሚከራከሩት ተጠሪዎች በውል የገቡትን ግዴታ በአስር ቀናት ውስጥ እንዲፈፀሙ ማስጠንቀቂያ ሰጥተናቸው፤ በተሰጣቸው አስር ቀናት ውስጥ ግዴታቸውን ያልፈፀሙ በመሆኑ ውሉን ሠርዘነዋል በማለት ነው። ይህ አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የሚያነሱት ክርክር አግባብነት ያለው በፍታብሔር ህግ ቁጥር 1787 ድንጋጌ በመሆኑ ሌሎቹን ማለትም የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1786፣ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1788 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1789 ድንጋጌዎችን ዝርዝር ይዘትና ትርጉም መመልከት አስፈላጊ ሆኖ አላገኘውም።

“ቁርጠኛ የሆነ የውል መፈፀሚያ ጊዜ” የሚል ርዕስ ያለው የፍታብሔር ህግ ቁጥር 1787 ዝርዝር ይዘት ስንመለከተው “በውሉ ላይ አንድ ግዴታ መፈፀሚያ ሆኖ በተወሰነው ጊዜ ውስጥ፤ ወይም ማስጠንቀቂያ በተሰጠበት ጊዜ በአእምሮ ግምት ይበቃል ተበሎ በተሰጠው ቀን ወይም በዳኛ በተሰጠው የችሮታ ጊዜ ውስጥ ከተዋዋይ አንደኛው ወገን የገባው ግዴታ ሳይፈፀም የቀረ እንደሆነ ውሉ ይፍረስልኝ የሚለው ወገን ይህ ከዚህ በላይ የተነገረው የማፍረስ መብት አለው” የሚል ይዘት ያለው ነው። የዚህ ድንጋጌ የእንግሊዘኛው ቅጅ “A party may cancel the contract where the other party has failed to perform his obligation with in the

period of time fixed in accordance with art 1770, 1774 or 1775 (b) “ በሚል መንገድ ይደነግጋል። ከዚህ ድንጋጌ የአማርኛና የእንግሊዝኛ ቅጅ ለመረዳት እንደሚቻለው አንደኛው ተዋዋይ ወገን የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌን መሠረት በማድረግ ውልን በተናጠል ለመሠረዝ የሚቻለው ከሚከተሉት ሶስት ሁኔታዎች አንደኛው የተሟላ መሆኑን ለማስረዳት ሲችል ነው።

የመጀመሪያ ባለዕዳው በውሉ ላይ በተመለከተው መሠረት የውሉን ግዴታ የሚፈፀምበት ቁርጠኛ ጊዜ በውሉ ላይ በግልፅ ተመልክቶ እንደሆነና በውሉ ላይ የተገለፀው ቁርጥ የሆነ የውል መፈፀሚያ ጊዜ ያለፈ እንደሆነ ነው። በዚህ ሁኔታ አንደኛው ተዋዋይ ወገን በተናጠል ውሉን ለመሰረዝ የሚችል መሆኑን የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1775(ለ) ድንጋጌዎች በማገናዘብ ለመረዳት ይቻላል። ሁለተኛው ምክንያት ባለዕዳው ውሉን ያልፈፀመበትን ምክንያትና ሌሎች የአካባቢ ሁኔታዎችን በማገናዘብ ዳኞች ባለዕዳው ውሉን የሚፈፀምበት የችሮታ ጊዜ ከሰጡት በኋላ ባለአዳው በዳኛ ወሣኔ በተሰጠው የችሮታ ጊዜ ውስጥ ግዴታውን ሳይፈጽም የቀረ እንደሆነ መሆኑን ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 እና ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1770 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል።

ሶስተኛውና አመልካቾች መከራከሪያ ያደረጉት ባለገንዘቡ በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1774 በተደነገገው መሠረት ሌላኛው ተዋዋይ (ባለዕዳው) በውል የገባውን ግዴታ የሚፈፀምበትን ጊዜ በመግለፅ ማስጠንቀቂያ የሰጠ ሲሆንና በማስጠንቀቂያው በተሰጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ ሳይፈፀም ሲቀር መሆኑን ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1774 እና ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌ ለመረዳት ይቻላል። እዚህ ላይ የሚነሳው ጥያቄ አንደኛው ተዋዋይ ሌላው ወገን በውል የገባውን ግዴታ እንዲፈፀም በእኝምሮ ግምት በቂ ነው የሚለውን የውል መፈፀሚያ ጊዜ ግልፅ ማስጠንቀቂያ ለመስጠትና በማስጠንቀቂያው የተገለፀው የውል መፈፀሚያ ሲያልፍ ውሉን በተናጠል ለመሰረዝ የሚችለው እሱ በበኩሉ ምን ምን ተግባራትን ፈፅሞ ነው? የሚለው ነው።

አንደኛው ተዋዋይ ወገን ሌላኛው ተዋዋይ ወገን በውሉ መሠረት እንዲፈፀም ለመጠየቅና ማስጠንቀቂያ ለመስጠት የሚችለው በመጀመሪያ እሱ የበኩሉን ግዴታ የፈፀመ ወይም ለመፈፀም የተዘጋጀ ሲሆን እንደሆነ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1857 በግልፅ ይደነግጋል። ስለሆነም ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌ መሠረታዊ ዓላማና ግብ እንደዚሁም የድንጋጌው የተፈጻሚነት ወሰን ለመረዳት የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌ በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1771 ንዑስ አንቀጽ 1 እና ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1757 ድንጋጌዎች ጋር በማጣመር መመርመር ያስፈልጋል። ከዚህ አንፃር ስንመዘነው አንደኛው ተዋዋይ በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1771 ንዑስ አንቀጽ 1 ሌላኛው ተዋዋይ ውሉን እንዲፈፀምለት ለመጠየቅ፣ በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1774 ድንጋጌዎች መሠረት የውል መፈፀሚያ ጊዜ ግልፅ ማስጠንቀቂያ በመስጠትና በፍታብሔር ቁጥር 1787፣ በተደነገገው መሠረት ውሉን በተናጠል ለመሠረዝ በመጀመሪያ በእሱ በኩል በውል የተጣለበትን ግዴታ የፈፀመ ወይም ለመፈፀም ዝግጁ መሆኑ በማስረጃ ለማረጋገጥ የቻለ መሆን እንዳለበት የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1771፣ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1774፣ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1757 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌዎችን ይዘትና መሠረታዊ ግብ በማገናዘብ ለመረዳት ይቻላል። ሕግ አውጭው በውል ለገባው ግዴታ ተገዥ በመሆን በእሱ በኩል ያለውን ግዴታ ያልፈፀመ ወይም ለመፈፀም ዝግጁ መሆኑን በበቂ ሁኔታ ለማረጋገጥ ያልቻለ አንድ ተዋዋይ ወገን ሌላኛውን ተዋዋይ ወገን ቀድሞ ማስጠንቀቂያ በመስጠት ውሉን በተናጠል እንዲሰርዝ በማሰብ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌን አውጇል ተብሎ አይገመትም። አንድ ተዋዋይ የውሉን መፈፀሚያ የጊዜ ገደብ በመግለጽ

ለሌላኛው ወገን ማስጠንቀቂያ በመስጠት ውል በተናጠል ለመሰረዝ የሚችለው በመጀመሪያ እሱ በውሉ የገባውን ግዴታ የፈፀመ ወይም ለመፈፀም ዝግጁ መሆኑ ሲረጋገጥ ነው። በያዝነው ጉዳይ አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ከተጠሪዎች ጋር ባደረጉት የንግድ ድርጅትና የህንፃ ሽያጭ ውል መሠረት የበኩላቸውን ግዴታ አሟልተው ያልፈፀሙ መሆኑንና በተቃራኒው ውሉ እንዳይፈፀም የተለያዩ ችግሮችን የፈጠሩ መሆኑን ጉዳይ የማጣራትና ማስረጃ የመመዘን ሥልጣን ያለው ይግባኝ ሰሚው ችሎት በማረጋገጥ በውሃኔው አስፍሯል።

በመሆኑም አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች በውሉ የገቡትን ግዴታ አሟልተው ያልፈፀሙና ውሉ በአግባቡ እንዳይፈፀም የተለያዩ ችግሮችን የፈጠሩ መሆኑ በተረጋገጠበት ሁኔታ፣ ተጠሪዎች በአስር ቀን ውስጥ በውሉ መሠረት ግዴታቸውን እንዲፈፀሙ ማስጠንቀቂያ ሰጥተን ግዴታቸውን ያልተወጡ በመሆኑ ውሉን በተናጠል ሠርዘነዋል በማለት ያቀረቡት ክርክር የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1771፣ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1774፣ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1757 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1787 ድንጋጌዎች መሠረታዊ ይዘት መንፈስና ዓላማ ያልተከተለና የህግ መሠረት የሌለው ነው። ስለዚህ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ውሉን በተናጠል የሚሠርዘበት የሕግና የፍሬ ጉዳይ ምክንያት የለም በማለት የሰጠው ውሃኔ ተገቢና የህግ ስህተት የሌለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

2. ሁለተኛው ጭብጥ አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ተጠሪዎች መሠረታዊ የሆነ የውል መጣስ ተግባር ስለፈፀሙ ይግባኝ ሰሚው ችሎት ውሉ እንዲሰረዝ ውሃኔ አለመስጠቱ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት በማለት ያቀረቡትን ክርክር የሚመለከት ነው። በአንደኛ ተዋዋይ ወገን ጠያቂነት ዳኞች በሕግ አግባብ የተቋቋመ ውል እንዲሰረዝ ውሃኔ የሚሰጠባቸው ሁኔታዎች በፍታብሔር ህጉ ተደንግገዋል። ይኸውም ውልን በፍርድ ስለማሰረዝ የሚል ርዕስ ያለው የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1784 አንደኛው ተዋዋይ በተወሰነው ጊዜ ውስጥ ግዴታዎቹን ያልፈፀመ እንደሆነና ወይም የፈፀማቸው ሙሉ ወይም ፍፁም ባልሆነ አኳኒን እንደሆነ ዳኞች በአንደኛው ወገን ጠያቂነት ውሉን ሊያስቀሩት እንደሚችሉ ለዳኞች የሕሊና ሚዛን ፈቃድ ሥልጣን በሚሰጥ አኳኒን የሚደነግግ መሆኑን ከድንጋጌው ይዘት ለመረዳት ይቻላል። የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1784 በይዘቱ ፈቃድ የሆነ የህግ ድንጋጌ በመሆኑ ዳኞች ውሉ እንዲፈርስ ሳይወስኑ ሊያልፉ የሚችሉ መሆኑንም የሚያመለክት ድንጋጌ ነው።

በአንፃሩ ዳኞች በአንደኛው ወገን ጠያቂነት ውል እንዲሰረዝ ውሃኔ ከመስጠታቸው በፊት የተዋዋዩቹን ጥቅምና ለቅን ልቦና የሚያስፈልገውን ነገር መሠረት ማድረግ እንደሚገባቸው በውሉ ላይ አይነተኛ የሆነ የውል መጣስ ካልተደረገ በስተቀር ዳኞች ውሉ እንዲሰረዝ ውሃኔ መስጠት እንደሌለባቸው የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1785 ንዑስ አንቀጽ 1 እና ንዑስ አንቀጽ 2 አስገዳጅ በሆነ ሁኔታ ይደነግጋሉ። አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ውሉ በፍርድ ቤት ውሃኔ ሊሰረዝ ይገባዋል በማለት የሚከራከሩት ተጠሪዎች መሠረታዊ የሆነ የውል መጣስ ተግባር ፈፀመዋል በማለት ምክንያት በመሆኑ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ከአንደኛ ተጠሪ ጋር በተዋዋሉት ውል የተጠሪዎች ግዴታና ኃላፊነት ምንድን ነው? ተጠሪዎች በውሉ የገቡት ግዴታ ምን ያህል ፐርሰንቱን ፈፀመው ምን ያህል ፐርሰንት ይቀራቸዋል? ተጠሪዎች ቀሪውን ግዴታቸውን ያልፈፀሙበት ምክንያት ምንድን ነው? የሚሉት ነጥቦች ይግባኝ ሰሚው ችሎት ከደረሰበት መደምደሚያና አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር አገናዘበናል።

በመርህ ደረጃ ተዋዋሮች ውል የመዋዋል ነፃነት አላቸው። ሕግ ከወሰናቸውና ከከለከላቸው ነገሮች በስተቀር ተዋዋሮች ሁሉ የሚዋዋሉበትን ጉዳይ እንደመሰላቸው የመወሰን መብት አላቸው በማለት የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1711 በግልፅ ይደነግጋል። ከዚህ በተጨማሪ ተዋዋሮች ለሚዋዋሉት ሰው በአንድ ነገር ላይ ያላቸውን መብት ለመስጠት ወይም አንድ ነገር ለማድረግ ወይም ላለማድረግ ሊዋዋሉ እንደሚችሉና ውሎች አስገዳጅነታቸው በውሉ በተነገረው ጉዳይ ብቻ ሳይሆን ልማድ፣ ፍትሕ፣ ቅን ልቦና የውለታው ዓይነት የሚያስከትሏቸውን ነገሮች ጭምር እንደሆነ ከፍታብሔር ቁጥር 1712 እና ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1713 ድንጋጌዎች ለመረዳት ይቻላል። አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾችና ተጠሪዎች ግንቦት 7 ቀን 1997 ዓ.ም. በተደረገው ውል ያለባቸውን ግዴታና ኃላፊነት ከላይ የተጠቀሱን የህግ ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ መመርመር ተገቢ ነው።

በውሉ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የሆቴል ንግድ ድርጅት ህንፃውንና በድርጅቱ ውስጥ ያሉትን የመገልገያ እቃዎች ላይ የነበራቸው የባለሀብትነት መብት ለአንደኛ ተጠሪ ለማስተላለፍ የተስማሙ መሆኑና አንደኛ ተጠሪ በበኩሉ በንግድ ድርጅቱና በህንፃው ላይ ያለውን ዕዳ ለባለመብቶች ለመክፈልና ለሻጮች ብር 1,000,000 /አንድ ሚሊዮን ብር/ ለመክፈል የተስማማ መሆኑን ግራ ቀኝ ያልተካካዱበትና ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በውህኔው ያረጋገጠው ነጥብ ነው። ተጠሪዎች በውሉ ሁለት መሠረታዊ ግዴታዎች ተጥሎባቸዋል። የመጀመሪያው በንግድ ድርጅቱና በህንፃው ላይ ያለ የባንክ ዕዳ እና ሌሎች ያልተከፈሉ ውዝፍ ዕዳዎችን መክፈል ሲሆን ሁለተኛው ለሻጮች ብር 1,000,000 /አንድ ሚሊዮን ብር/ መክፈል ነው። ተጠሪዎች ለሁለተኛና ሶስተኛ አመልካች ብር 200,000 /ሁለት መቶ ሺህ ብር/ የክፈሉ መሆኑ ተረጋግጧል። ከዚህ በተጨማሪ ተጠሪዎች የዕዳው መጠን በውሉ ላይ ያልተገለፀ ቢሆንም ከብር 6,450,000 /ስድስት ሚሊዮን አራት መቶ ሃምሳ ሺህ ብር/ በላይ የንግድ ድርጅቱንና የህንፃውን የባንክ ዕዳ፣ ሌሎች የውሃ፣ የመብራት የስልክና ሌሎች ውዝፍ ዕዳዎች የክፈሉ መሆኑን ይግባኝ ሰሚው ችሎት ፍሬ ጉዳይ ማጣራትና ማስረጃ የመመዘን ሥልጣኑን መሠረት በማድረግ አረጋግጦ በውህኔው በግልፅ አስፍሮታል።

ይህም ተጠሪዎች በውል ከገቡት ግዴታ ከሰማኒያ አምስት ፐርሰንት በላይ የፈፀሙ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ተጠሪዎች በውሉ ከተጣለባቸው ግዴታቸው አብዛኛውን ክፍል የፈፀሙ መሆኑ ፍሬ ጉዳይ የማጣራትና ማስረጃ የመመዘን ሥልጣን ባለው ይግባኝ ሰሚው ችሎት አረጋግጧል። ተጠሪዎች አይነተኛ የሆነ የውል ግዴታቸውን ተወጥተዋል ወይስ አልተወጡም የሚለው ነጥብ የሚመዘነው ተጠሪዎች በውል መሠረት ለመፈፀም ከተስማሙባቸው ሁለት መሠረታዊ ግዴታዎች ምን ያህሉን ፈፀሙ ምን ያህል ይቀራቸው የሚለውን በመመዘን ነው። ከዚህ አንፃር ስንመለከተው ከፍተኛ የሆነ ገንዘብ በማውጣት በውሉ በገቡት ግዴታ መሠረት የገዙት የንግድ ድርጅት ከነበረበት ዕዳ የክፈሉት ተጠሪዎች ለእኛ ሊከፍሉ ከተስማሙት ብር 1,000,000 /አንድ ሚሊዮን ብር/ ውስጥ የክፈሉት ብር 200,000 /ሁለት መቶ ሺህ ብር/ ብቻ በመሆኑ መሠረታዊ የውል መጣስ ተግባር ፈፀመዋል በማለት አንደኛ፣ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ያቀረቡት ክርክር የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1785 ንዑስ አንቀፅ 1 እና ንዑስ አንቀፅ 2 ድንጋጌዎችን ይዘት መንፈስና ዓላማ መሠረት ያላደረገና ከቅን ልቦና ውጭ የቀረበ ነው በማለት ይግባኝ ሰሚው ችሎት የደረሰበት መደምደሚያ ተገቢ ሆኖ አግኝተዋል። ስለሆነም ይግባኝ ሰሚው ችሎት ተጠሪዎች በሽያጭ ውሉ የገቡትን አይነተኛ ግዴታቸውን የተወጡና ቀሪውን ግዴታቸውን እንዳይወጡ ችግር የፈጠሩት አንደኛ፣ ሁለተኛ ሶስተኛ አመልካቾች መሆናቸውን በማስረጃ በማረጋገጥ ውሉ በፍርድ ቤት ውህኔ የሚሰረዝበት ምክንያት የለም በማለት የሰጠው

ውሃኔ የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1784 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 1785 ድንጋጌዎች ላይ የጠቀስናቸውን ሌሎች የህግ ድንጋጌዎች መሠረት ያደረገና የህግ ስህተት ያልተፈፀመበት ነው በማለት ወስነናል።

3. የሚች ወ/ሮ ነጠረች ከበደ ወራሽ መሆናቸውን አረጋግጠው በክርክሩ አራተኛ አመልካች ወ/ሮ ነጠረች ከበደን በመተካት ተካፋይ የሆኑት ወ/ሮ አሰገደች አበበ ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም ከተጠሪዎች ጋር የዕርቅ ስምምነት ፈፀመውና ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም ከተጠሪዎች ጋር በጋራ ማመልከቻ ጽፈውና ፈርመው ከተጠሪዎች ጋር ያደረጉት የዕርቅ ስምምነት እንዲመዘገብላቸው ሰኔ 15 ቀን, ሰኔ 22 ቀን 2003 ዓ.ም.፣ እና ሰኔ 23 ቀን 2003 ዓ.ም ለችሎቱ በአካል ቀርበው አመልክተዋል። ፍርድ ቤቱ አመልካቾች አስተያየት እንዲሰጡ ትዕዛዝ ሰጥቶ ሶስተኛ አመልካች ዳዊት ከበደ እኔም የሚች ነጠረች ከበደ ወራሽ ስለሆንኩ የዕርቅ ስምምነቱ የእኔን መብት ይካል በማለት ሐምሌ 11 ቀን 2003 ዓ.ም የዕሉፍ አስተያየት ሰጥቷል። ወ/ሮ አሰገደች አበበ ዕርቁን ትቸዋለሁ ፍርድ ቤቱ ክርክሩ እንዲቀጥል ያድርግልኝ በማለት ሀምሌ 19 ቀን 2003 ዓ.ም የተጻፈ አስተያየት ያቀረቡ ሲሆን ይህንኑ ታህሣሥ 20 ቀን 2004 ዓ.ም በአካል ለችሎቱ ቀርበው አረጋግጠዋል። ተጠሪዎች ዕርቁ የማይመዘገብበት ምክንያት የለም። ለህግም ሆነ ለሞራል ተቃራኒ አይደለም በማለት መስከረም 2 ቀን 2004 ዓ.ም የዕሉፍ አስተያየት አቅርበዋል። ከዚህ በተጨማሪ ወ/ሮ አሰገደች አበበ ዕርቁ እንዲመዘገብላቸው ከጠየቁ በኋላ ዕርቁን ትቸዋለሁ ማለት አይችሉም። የዕርቅ ውሉ ተመዝግቦ ህጋዊ ውጤት ሊሰጠው ይገባል በማለት የተጠሪዎች ጠበቃ ታህሣሥ 20 ቀን 2004 ዓ.ም ለችሎቱ በቃል አስተያየት ሰጥተዋል።

እኛም ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም የተደረገውን የዕርቅ ስምምነት ይዘት መርምረናል። በዕርቅ ስምምነቱ ወ/ሮ አሰገደች አበበ ከወ/ሪት ነጠረች ከበደ በውርስ የሚተላለፍላቸውን መብት ወይም በራሳቸው የሚደርሳቸውን መብትና ጥቅም ለተጠሪዎች ለማስተላለፍና ተጠሪዎችም ለወ/ሮ አሰገደች አበበ ብር 550,000 /አምስት መቶ ሃምሳ ሺህ ብር/ ለመክፈል ያደረጉት የዕርቅ ስምምነት የሚች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ ወራሽነትን አረጋግጠው የሚመጡ ሌሎች መብት የማይመለከትና ወ/ሮ አሰገደች አበበ የሚች ነጠረች ከበደ ወራሽ መሆናቸው በራሳቸው ያላቸውን መብትና ጥቅም ለተጠሪዎች ለማስተላለፍ የተደረገ በመሆኑ ሶስተኛ አመልካች የዕርቅ ስምምነቱ የእኔን ጥቅም ይካል በማለት ያቀረበውን ተቃውሞ አልተቀበልነውም። ወ/ሮ አሰገደች አበበ ከተጠሪዎች ጋር ያደረጉት የዕርቅ ስምምነት እንዲመዘገብላቸው ለችሎቱ ሰኔ 15 ቀን 2003 ዓ.ም፣ ሰኔ 22 ቀን 2003 ዓ.ም እና ሰኔ 23 ቀን 2003 ዓ.ም በአካል እየቀረቡ ካመለከቱ በኋላ የዕርቅ ስምምነቱን ትቸዋለሁ በማለት በዕሉፍና በቃል ያቀረቡት አስተያየት የዕርቅ ስምምነቱን ውድቅ ለማድረግ በቂ ምክንያት ባለመሆኑና የዕርቅ ስምምነቱ ለህግና ለሞራል ተቃራኒ ሆኖ ስላላገኘነው የአራተኛ አመልካች ወራሽ ወ/ሮ አሰገደች አበበ ከተጠሪዎች ጋር ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም ያደረጉትን የዕርቅ ስምምነት በፍታብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 277/ሰ/ መሠረት በመመዘገብ የዕርቅ ስምምነቱ በወ/ሮ አሰገደች አበበና በተጠሪዎች መካከል አስገዳጅና ህጋዊ ውጤት ያለው ነው በማለት ወስነናል።

4. አራተኛው ጭብጥ በሥር ፍርድ ቤት ጣልቃ ገብ ተከራካሪ የነበረችው አራተኛ አመልካች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ከአንደኛው ተጠሪ ጋር ያደረጉት የንግድ ድርጅትና የህንፃ ሽያጭ ውል እንዲፈርስ ያቀረቡትን ጥያቄ ይግባኝ ሰሚው ችሎት ውድቅ ማድረግ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነው። ይህንን ነጥብ ለመወሰን ወ/ሪት ነጠረች ከበደ የሚች አቶ ከበደ ዘለቀ ልጅና ወራሽ መሆኑን የሚያረጋግጥ የወራሽነት የምስክር ወረቀት

ያገኘው የንግድ ድርጅቱና የህንፃ ሽያጭ ውሉ ከመደረጉ በፊት ነው ወይስ በኋላ የሚለውን ነጥብ ማየቱ ተገቢ ነው።

ሁለተኛና ሶስተኛ ተጠሪዎች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ የሚች አቶ ከበደ ዘለቀ ልጅና ወራሽ መሆኑን የሚያረጋግጥ የወራሽነት የምስክርነት ወረቀት ከማግኘቷ በፊት በፍታብሔር ሕግ ቁጥር 996 መሠረት የሚች አቶ ከበደ ዘለቀ የኑዛዜ ወራሽ መሆናቸውን በፍርድ ቤት ውሳኔ ያረጋገጡት ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የንግድ ድርጅቱን እና ህንፃውን ለአንደኛ ተጠሪ የሰጡ መሆኑን ይግባኝ ሰሚው ችሎት በማረጋገጥ በውሳኔው አስፍሮታል። ይህም የሚያሳየው የፀና የወራሽነት ማስረጃ ያላቸው ሁለተኛ አመልካቾችና ሶስተኛ አመልካች የሚች ከበደ ዘለቀ የውርስ ንብረት ክፍል የሆነውን የንግድ ድርጅትና ህንፃ ለአንደኛ ተጠሪ ከሸጡት በኋላ ወ/ሪት ነጠረች ከበደ የሚች ከበደ ዘለቀ ወራሽ መሆኑን የሚያረጋግጥ የወራሽነት የምስክር ወረቀት ያገኙት መሆኑን ነው። ይግባኝ ሰሚው ችሎት ያረጋገጡትን ይህንን ፍሬ ጉዳይ ከፍታብሔር ሕግ ቁጥር 997 ድንጋጌዎች አንፃር የሚኖረው ውጤት ምንድን ነው የሚለውን ተመልክተናል። ከፍታብሔር ህግ ቁጥር 996 ጋር ተያያዥነት ያለውና የዚህ ድንጋጌ ተከታይ የሆነው የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 997 “ውጤቶች” በሚል ርዕስ የወራሽነት ሰርተፊኬት መያዝ የሚያስከትላቸውን ህጋዊ ውጤቶች ይደነግጋል። የወራሽነት ወረቀቱ እስካልተሰረዘ ድረስ ወራሽ በተባለው የምስክር ወረቀት እንደተገለፀው ወራሽ እንደሆነ የሚገመት መሆኑን የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 997 ንዑስ አንቀፅ 1 ይደግጋል። ከዚህ አንፃር ስናየው ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካች የሚች ከበደ ዘለቀ የኑዛዜ ወራሽ ናቸው የሚለውን የፍርድ ቤት የወራሽነት ማረጋገጫ እስከያዙና ይኸው የወራሽነት ማስረጃቸው እስካልተሰረዘ ድረስ የሚች ከበደ ዘለቀ ወራሾች ናቸው ብሎ ህጉ ግምት የሚወስድበት መሆኑን ነው።

ከዚህ በተጨማሪ “ በወራሽነት ስም በወራሹ የተፈፀሙ ተግባሮች ያሉ እንደሆነ ተግባሮቹ በተፈፀሙበት ጊዜ የተባለው ወራሽ የወራሽነት መብት እንዳልነበረው በግልፅ ማወቁ ካልተረጋገጠ በቀር እነዚህን ተግባሮች ለመቃወም የማይቻል” መሆኑን የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 997 ንዑስ አንቀፅ 2 አስገዳጅነት ባለው መንገድ ይደነግጋል። ከዚህ ድንጋጌ የምንረዳው ሚች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የሚች ከበደ ዘለቀ ወራሽ ስለመሆናቸው የፀና የወራሽነት የምስክር ወረቀት አግኝተዋል። ይህንን የፀና የወራሽነት ማስረጃ በመያዝ የንግድ ድርጅቱንና ህንፃውን አንደኛ ተጠሪ ለመሸጥ የተዋዋሉትን ውል እንዲፈርስ ወ/ሪት ነጠረች ከበደ ለመጠየቅ የምትችለው ተጠሪዎች ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የሚች አቶ ከበደ ዘለቀ ወራሾች አለመሆናቸውን እያወቁ ውል የተዋዋሉ መሆኑን በማስረጃ በማስረዳት ብቻ እንደሆነ ከፍታብሔር ህግ ቁጥር 997 ንዑስ አንቀፅ 2 ድንጋጌ ይዘት ለመገንዘብ ይቻላል።

ወ/ሪት ነጠረች ከበደ እኔ የሚች ከበደ ዘለቀ ልጅና ወራሽ ነኝ የሚል ክርክር ከሚያቀርቡ በስተቀር ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የሚች ከበደ ዘለቀ የኑዛዜ ወራሾች አይደሉም። አንደኛ ተጠሪ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች የሚች ከበደ ዘለቀ ወራሽ አለመሆናቸውን እያወቁ የንግድና የህንፃ ሽያጭ ውል ተዋውሷል የሚል ክርክር አላቀረቡም። ይህንንም የሚያስረዳ ማስረጃ እንዳላቀረቡ ይግባኝ ሰሚው ችሎት ከሰጠው ውሳኔ ተገንዝበናል። ይህም በመሆኑ ሚች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ የሚች ከበደ ዘለቀ ልጅና ወራሽ መሆኑ በፍርድ ቤት ከመረጋገጡ በፊት የፀና የወራሽነት ማስረጃ በመያዝ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ከአንደኛው ተጠሪ ጋር ያደረጉት የንግድ ድርጅትና የህንፃ ሽያጭ ውል እንዲፈርስ የመጠየቅ መብት የላትም። በመሆኑም ይግባኝ ሰሚው ችሎት አራተኛ አመልካች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ ሁለተኛና ሶስተኛ አመልካቾች ከአንደኛው ተጠሪ ጋር ያደረጉት የሽያጭ ውል እንዲፈርስ የመጠየቅ መብት የላትም በማለት የሰጠው

ውሣኔ የፍታብሔር ህግ ቁጥር 996 እና የፍታብሔር ሕግ ቁጥር 997ን ድንጋጌዎች መሠረት ያደረገና የህግ ስህተት ያልተፈፀመበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ስለሆነም አራተኛ አመልካች የነበረችው ወ/ሪት ነጠረች ከበደ በዚህ መዝገብ በክርክር በተያዘው ጉዳይ ያላት መብት የሚች ከበደ ዘለቀ የውርስ ንብረት ክፍል የሆነውን የንግድ ድርጅትና ህንፃ የሸጡት ሁለተኛ አመልካችና ሶስተኛ አመልካች ንብረቱን ሸጠው ካገኙትና ወደ ፊትም በውሉ መሠረት ከሚያገኙት የንብረቱ ዋጋ ከሆነው ገንዘብ ውስጥ በድርሻ መጠን እንዲያካፍሏት መጠየቅ ነው በማለት ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሰጠው ውሣኔ ተገቢ ሆኖ አግኝተነዋል።

በአጠቃላይ ከላይ በዝርዝር በገለፅናቸው ምክንያቶች የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ግንቦት 7 ቀን 1997 ዓ.ም የተደረገው የሆቴል ንግድ ድርጅትና የህንፃ ሽያጭ ውል የሚሰርዝበትም ሆነ የሚፈርስበት ህጋዊ ምክንያት የለም በማለት የሰጠው ውሣኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የለበትም በማለት ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 27497 መጋቢት 17 ቀን 2002 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ ፀንቷል።
2. የአራተኛ አመልካች ወራሽ የሆኑት ወ/ሮ አሰገደች አበበና ተጠሪዎች ሰኔ 13 ቀን 2003 ዓ.ም ያደረጉት የዕርቅ ስምምነት ለህግና ለሞራል ተቃራኒ ባለመሆኑ ፀድቋል።
3. ተጠሪዎች ለወ/ሮ አሰገደች አበበ በዕርቅ ውሉ በገቡት ግዴታ መሠረት ብር 550,000 /አምስት መቶ ሃምሳ ሺህ ብር/ ይክፈሉ።
4. የአራተኛ አመልካች ወ/ሪት ነጠረች ከበደ ወራሽ የሆኑት የወ/ሮ አሰገደች አበበ በዚህ መዝገብና ይግባኝ ሰሚው ችሎት በሰጠው ውሣኔ ያላቸው መብትና ጥቅም በዕርቅ ውሉ መሠረት ወደ ተጠሪዎች ተላልፏል።
5. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኝ ለየራሳቸው ይቻቻሉ።
መዝገቡ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/መ